

Enklogsjælietklogtlegeme.

Efter i årtusinder at have spillet rollens om blot ethylster for menneskets bevidsthed, er kroppen standforen stigende opmærksomhed og antages nu at spille en afgørende rolle i vores erkendelse af verden.

Tekst: Mikkel Holm Sørensen

Foto: BAM

Sjælens fysik.

Krop og sjæl har næsten altid været to adskilte størrelser og i en sådan grad, at man ikke har været helt klar over, hvorledes og hvorvidt de overhovedet hængsammen. I dag præger adskillelsen stadig vores opfattelse af mennesket, og vi hører ofte, at »hold det vel forberedt både fysisk og psykisk«, eller »kroppen fejler ingenting, det er rent psykisk«.

Denne opfattelse kommer ikke af ingenting, men understøttes af vores umiddelbare oplevelse af virkeligheden. Vores krop synes fysisk som bøger, træer og trompeter, hvorimod bevidstheden ingen fysisk trækbesidder. Vi har svært ved at tillægge kroppen evnen til at tro eller tænke, end sig til at opleve verden omkring sig og ikke blot findes i sig selv som æblerne i enskål.

Bevidsthedens forunderlige evne til at kunne rumme virkeligheden uden for »og til at smelte sammen med sig selv og virke fundamentalt anderledes end kroppens øvrige egenskaber, og vi vælger ofte at forklare disse »nerved hjælp af en ekstra ting«.

Det paradoksale er dog, at denne oplevelse er ingen anden end opfattelse af menneskelignende skikkelse og måske endda fysiske egenskaber som fx perspektiv. Den ser verden et sted fra, fx oppe fra ud-af-kroppen-oplevelser.

Men hvordan kan den »se« og »vordan« oppe fra? Det kan kun organismer, der er fysisk afgrænsede og har sanser. Man er altså nødt til at »låne« egenskaber som syn og følesans fra konkrete væsner for at kunne forestille sig bevidsthedens selvstændige ting, og herved forsvinder det egentligt åndelige (ikke-materielle).

Man kan give filosofen Rene Descartes ret i, at jo mere man tænker over forholdet mellem sjæle og legeme, des mindre forståelse står mandet.

Uforenelige.

Hvis forholdet mellem krop og sjæl har været dunkelt, har det indbyrdes hierarki altid været klart. Allerede grækerne havde et abstrakt forhold til de fysiske sider af mennesket. For Platon er sjælen hjemmehørende i ideernes verden - den egentlige virkelighed - og kroppen blot inventar i den illusionære skyggeverden, vikalder den fysiske virkelighed.

I kristen dom mener den »rene« sjælden åndelig tilholdssted og opfattes som tættest på Gud og det himmelske, mens det »beskidte« kød blot er sædefordet, dyrisk eller formafdrifter, ondskab osv.

Det er som oftest sjælen, der først sættes i færd, når mennesket dør, og det tilhører mmeriget eller i en genfødsel. I flere varianter af hinduismen går man endogså så vidt, at man helt fra fødsel af kroppe eksisterer i en anden verden, nemlig i den materielle verden.

I 1600-tallet føjer René Descartes sig til de logiske argumenter til den oftere ligegyldige motiverede dualisme. Descartes er inde i erkendelsesteoretisk, dvs. forsøger på at afgøre hvad der kan vide sig med hvilken sikkerhed, og som konsekvens af hans argumentation er sjælen og legeme uforenelige.

Descartes metode er at tvivle på alt, han ikke kan vide med absolut sikkerhed, herunder antagelser baseret på sansende indtryk, samt logik og domme og regler inden for matematik og geometri. Tårnet ser måske rundt på afstand, men er egentligt sekskantet; ved fantomsmerter plages man af et ikke-eksisterende lem osv.

Ligeledes kunne det tænkes, at en ond dæmon kunne erede, som havde sig for at vilde alle menneske til at tro, at $2+2=4$, selv om regnestykket i virkeligheden giver 5.

Selveksistensen af hans egen krop må Descartes betvivle, da det jo er vi, der sanser, at vi mærker og servos krop.

Det eneste fænomen, som består af Descartes strengetest, er hans egen tanker. Descartes ved med sikkerhed, at han selv eksisterer, idet han ikke kan betvivle dette, endda samtidig at bekræfte det betvivlede eksistens.

Men hvis det er muligt at betvivle sine egenkrops eksistens, men umuligt at betvivle sine tanker eksistens, må der være en væsens forskel mellem det mentale og det fysiske; nemlig det, som opleves, og det, som opleves. Samtidig opstår et nærheds-hierarki, idet vises at være tættere knyttet til vores bevidsthed end til kroppen.

Selvom fokusharændretsigogbegreberneværetnogleandre,hardualismendomineret indenforfilosofi,psykologiogkognitionsforskning(dvs.detmodernetværvideenskabelige studieaftænkningogerkendelse)indtilidag.

Kroppenscomeback.

Til trods for visse tidlige filosofers forsøg på at understrege kroppens centrale betydning for oplevelsen af virkeligheden, er kroppen praktisk talt fraværende i erkendelsesteori og studiet af bevidstheden.

Hvordan er religiøs lære defrakendtesigstudiet af det legemlige og kroppens verdslige karakter, var det kroppens som naturvidenskabens genstand, der afholdt humanisterne fra at inddrage den del af mennesket.

Indtil der foretog par årtiers videnskabelig afgørende gennembrud inden for kognitionsforskningen i retning af en forsoning mellem krop og tanke, måtte man også her igennem en dualistisk ørkenvandring.

Man opfattede bevidstheden som en slags computerprogram, hjernen som computeren og kroppen som dens mekaniske bevægeapparat. Herved opretholdes den dualistiske skel mellem software og hardware forstået som hhv. tænkningen og hjernen.

Mens i de 1970'erne bredte der sig blandt forskere den erkendelse, at man ikke kan forstå mennesket med computeren som model.

Tænkning består ikke i bearbejdning af tankebrudstykker, der repræsenterer hver deres aspekt af virkeligheden. Erkendelsen må være mere intimt forbundet med de konkrete omgivelser. Alene for diintet menneske vil kunne rumme, end sig administreret astronomiske antal af informationer, vores daglige aktiviteter vil kræve. Det vil være særdeles uhensigtsmæssigt, hvis vi fx skulle have et symbol for vores hoved bundet for at kunne kløse håret eller et præcist kort over køleskabet for at kunne finde mælken. Desuden ved computeren ikke, hvad de symboler, den regner ved hjælp af, refererer til, og de er derfor meningsløse for den. De giver kun mening for dem mennesker, der programmerer computeren eller tolker dens output, fordi de skal bruge computeren til noget. Computerens selv haringen behøver hensigter, så alt er for den uden relevans, uden værdi og uden mening.

Handlingen viser vej .

Nuretter kognitionen for skere opmærksomheden mod virkelighedens selv som brændstoffet for erkendelse. »Virkelighedens inegenbedstemodel«, som en af pionererne på området, Rodney Brooks, udtrykte det første i halvfems årne.

Når vitageren blyant i skuffen, sker det ikke på baggrund af et stabsmøde i vores hoved, hvor spejdere og spioner først fremlægger deres viden om skuffen, blyant og vores hånd, hvorefter generalen udkaster en strategi, som under officererne kan udformes i en konkret plan på baggrund af opgaveingeniørtroppe reordret til at udføre. Vi åbner skuffen og ser på indholdet. Hvis vi ikke umiddelbart kan se blyanten, åbner vi skuffen lidt mere eller roder rundt i indholdet. Handlingens skaber i en ny situation, og vi går til sagen igen. Vi udnytter med andre ord de informationer, virkelighedens selv indeholder i en gennemkropslig interaktion, i stedet for at spille ideer og på selve at lagrede dem.

Manske ligger ikke længe skarpt mellem sansning, tænkning og handling, idet de to af tænkningen ligger i selve handlingen (som om vi er for), og sansningen kan ikke adskilles fra interaktion med det sansede. Desuden har man hos visse aberg fundets spejlingsmekanismer, hvor de selv samme områder i abens hjerner aktiveres ved observation af andre abers handlinger og når abens selv skal udføre handlingen. Sansning, handling og tænkning er altså også tæt forbundet i hjernen. Vi forstår, hvad en cykel er, fordi vi ved, hvad den skal bruges til. En pointe, som filosofen Martin Heidegger i øvrigt fremførte for 75 år siden.

»Ja, ja, det er meget godt«, vil nogle sige, »men hvad med dagdrømmeri, abstrakt tænkning, planlægning osv.? Tildet brugeren videnskabelig krop.«

Kroppens sprog.

Kroppens sprog og så gældende i abstrakt tænkning. Kognitive sprogforskere har påvist, at vi ikke blot i farverigt taler, men også i selve erkendelsen af vores omgivelser gør flittigt brug af metaforer, som er afledt af vores kropslige eksistens.

Til begrebet tænkning knytter sig fx mange fysiske og kropslige metaforer. Lysmetaforer er meget udbredte (»lyst hoved«, »du i enkeltale«), men også håndterings- og bevægelsesmetaforer forekommer hyppigt (»be gribe« og »tvingende argument«). Dertil kommer at »fordøje« information, og »frugtbar viden«, der »avler« ideer. Op/ ned, frem/ tilbage, ind/ ud og for/ bager ligeledes bagebrødspar, vitager i brug til at forstå tilstande, processer osv. (»Huner helt ned«, »det går fremad«, »indtil sagen«).

Vissesydamerikanskeindianere anvender endda angivelser af kroppsdele i stedet for
forholdsord og siger fx »krukken står hovedbordet«, hvormed man mener, at krukken står oven på
bordet, eller »sukkeret er maven i krukken«, som angiver, at sukkeret er i krukken.
Sådan er metaforer opstået, fordi vi er kropslige væsener, og de er affødt af vores oprettede
positioner, at ansigtet sidder på den ene side af hovedet, at ryggen er aftrækket mod jorden,
at det kræver en indsats at flytte sig osv. Hvis det var en ikke-materiel åndelighed eller
abstraktion, der var sæd for erkendelsen, ville vi vel ikke så flittigt gøre brug af
fysiske henvisninger.

Tilbage til naturen.

Karakteristisk for den nye orientering er den konkrete og kropslige aspekter, at
menneskets essens er bundet og grundbiologisk væsen. I stedet for at tillægge bevidstheden
en overnaturlig og selvberoende eksistens, ses dens essens som metaorganismens værktøj til
opretholdelse af livet. På samme vis som fordøjelse og immunforsvar, der heller ikke er
selvstændige dele af os, men udtryk for kroppens virke.

Nye beskrivelser af støttestrukturer. Især studiet af såkaldte komplekse systemer har
afsløret, at interaktionen mellem tilstrækkeligt mange simple enheder, uden hjælp fra en
overordnet kontrollør, ofte organiserer sig selv på måder, der ligner designede mønstre og
orden. Mendisse mønstre kan ikke forudses fra kendte skabte systemer, men enkelte, fysiske dele
og kander for heller ikke blot reduceres hertil. På samme vis som enkelte tilskuer på et
stadion ikke kan siges at være »bølgeagtig«. For at forstå fænomenet »tilskuerbølge« kræves,
at man inddrager hele systemet – alle medvirker til at skabe – i sin beskrivelse og forstår, at
fænomenet er en proces, der foregår over et stykke tid.

Mange velkendte fænomener er altså helt naturlige konsekvenser af deres bestanddeles
samspil og kander for være stabile, selv om de ikke er fysisk stabile. Ligeledes er bevidstheden
resultatet af kroppens (selv-)organiserede processer og ikke en selvstændig substans.

Kroppen er rent faktisk resultatet af processer og ikke en ting. Tænk på, at vi består af
milliarder af selvstændige celler, der hele tiden ør og dannes, uden at individet forgår. Vores
generer sig selv blot en række simple instrukser, men ved hjælp af et fabelagtigt samarbejde
opstår et så uhyre komplekst system som det fuldvoksne menneske med arme, hår, synssans
og – lejlighedsvis – somme tider fugle i maven. Det er sig selv så forunderligt, at det er rimeligt at
tro, at de selv samme mekanismer også kan skabe endog meget specielle fænomener.

Heriblandt bevidstheden.

MikkelHolmSørensen Ph.d.studerend på IT -højskolen